

Ús i abús del patrimoni: el Monestir de Sant Cugat

Domènec Miquel i Serra

Tothom pot estar d'acord amb que el monestir és el gran signe d'identificació de Sant Cugat del Vallès, encara que no l'hagin visitat mai. La seva sola presència imposa i caracteritza la ciutat. Hi ha un davant del monestir, on es troba el nucli històric de la població, i un darrere, la zona del Pi del Cos –un topònim a reivindicar!– més conegut avui com la carretera de Cerdanyola. Hi ha també dos laterals, ambdós de nova creació, el polígon de la Torreblanca al Sud i Coll Favà al Nord. El monestir apareix al mig com un element resistent al pas dels anys i com el gran centre articulador entorn el qual ha crescut la ciutat. La seva potència és tal, que el seu nom ha aconseguit desbancar la denominació de la plaça que li fa front, tant la popular de l'Era dels Monjos que encara es deia en els anys setanta, com l'oficial d'Octavià, malgrat aquesta tingui quasi cent cinquanta anys d'antiguitat. És, simplement, la plaça del Monestir, agradi o no.

Alhora, la seva qualitat de monument-bandera ha fet que tothom se'l senti com una cosa pròpia, col·lectiva. Per la major part de gent està clar que el monestir és simplement de la població. Tanmateix no estem davant d'unes ruïnes, sinó que el monument segueix viu, habitat, i que existeixen uns certs drets de propietat sobre les diferents parts. L'ordenament derivat de la Desamortització de Mendizábal i el posterior concordat amb la Santa Seu, en el segle XIX, van determinar certes particions. El Bisbat rebia l'església monàstica i el palau abacial a canvi de la vella parròquia i la casa dels domers. L'Ajuntament disposava de l'útil de la resta, mentre que l'Estat –avui la Generalitat mercès a les transferències– retenia l'eminent. Les cases dels monjos van desaparèixer literalment desmuntades en l'espoli que es produí entre 1835-37, ja que *Bienes Nacionales* es retardà dos anys en fer-se'n càrrec. El producte de l'arrendament dels horts perimetrals, l'Ajuntament el dedicà a la conservació dels claustres, encara que sempre fou insuficient. El 1897, les interferències de la Comissió de Monuments trencaren el fràgil equilibri i el municipi deixà de pagar el cànon anual a l'Estat, sense que aquest li reclamés durant els darrers 100 anys. La situació actual està consolidada, sinó de dret, de fet.

Amb la 2a República s'assolí la declaració de monument nacional. A partir d'aquell moment, el monestir restà subjecte a les disposicions de protecció que han marcat les diferents lleis de patrimoni. Tanmateix el que el conjunt sigui alhora una cosa viva i un testimoni cultural del devenir col·lectiu, no ja sols de la població, sinó legalment de tot el país, planteja alguns problemes. En primer terme la declaració de monument ha servit, perquè la localitat, malgrat ser-ne la més directament beneficiada, tendís a treure's de sobre els grans problemes de la restauració, passant-los a instàncies superiors. Aquesta es pot dir que ja és una actitud tradicional, ha passat abans i passa ara, ho ha fet l'ajuntament i la parròquia. És com si els propietaris i usuaris de les parts monumentals no tinguessin cap obligació respecte la conservació d'un bé cultural que han de transmetre a generacions futures. Les poques inversions locals s'adrecen preferentment a operacions de maquillatge destinades a enlluernar la població, però que solen amagar els vertaders problemes. 67 anys després de la declaració esmentada, encara no s'ha efectuat quelcom tan elemental com és la delimitació del monument i de la seva zona de protecció, que haurien impedit certes obres i retallades perimetrals. Seguim sense un estudi general de patologies, tot i que cada vegada en tenim més de parcials, i sense un pla global de restauració en el que es marquin urgències, prioritats i etapes. No es pot restar a mans de les necessitats o capricis d'un usuari, d'un polític o d'una entitat que organitzi una campanya popular.

És evident que les actuacions portades a terme en la present dècada han ajudat a consolidar i estabilitzar moltíssim el monument, però resten encara forces patologies arquitectòniques a les que cal fer front. Si donem una senzilla ullada a l'entorn, veurem que no està en les millors condicions possibles. Després de 30 anys d'haver assolit el trasllat de l'escorxador, del camp de futbol i del cementiri, certes àrees segueixen essent un descampat inexplicable. Els mateixos que critiquen el resultat final d'algunes restauracions, el pati del claustre per exemple, són incapaçs de denunciar el desinterès municipal per les zones citades i després de 20 anys d'Ajuntaments democràtics, ni govern, ni oposició han estat prou diligents per a presentar o reivindicar unes alternatives vàlides. Aquesta situació de descurança, a desgrat d'intervencions puntuals de jardineria, ha fet que les explanades que haurien de ser un vertader parc urbà, sovint es converteixin en *parkings* a l'aire lliure, on els conductors s'entesten a passar encara que hi hagi nens jugant a pilota o mares amb cotxets de criatura. És lamentable que la manca de civisme que mostren alguns conciutadans hagin obligat a posar pals per a impedir la invasió automobilística de zones clarament *peatonals*. Aquest fet s'agreuja en la zona de la llotgeta, el pati empedrat davant l'església i zona tradicional de trobada i conversa. La parròquia ha perdut tota autoritat moral per a reivindicar una millora de l'entorn públic fins que no impedeixi aparcar a la llotgeta.

Les mateixes entitats que sovint reivindiquen un monestir popular, abusen dels seus espais i tenen actuacions contràries al que disposa la llei de patrimoni. Cal acabar amb les arrossades populars, dinars àrabs, *migues* manegues, cremats convergents i costellades de geganters, bastoners i castellers, per dir-ne alguns, que podien tenir un sentit quan no hi havia altres espais disponibles, però que ara disposen indrets alternatius, ja que a la fi sempre acaben perjudicant el monument i la seva imatge. Cal replantejar-se actes com la festa de tardor, perquè el to popular no ha d'estar renyit amb l'estètica, ni amb la conservació del patrimoni. El monument en si mateix és prou important per a dedicar-li un xic més atenció. Cal promocionar-lo i mimar-lo, perquè a fi de comptes és el gran reclam de turisme cultural que disposa la població i tots els comerciants saben bé que si augmenta el nombre de visitants, es genera més activitat econòmica. És per això que hauria de tenir el seu propi programa de necessitats, per aprofitar les seves possibilitats al màxim en uns moments en què la competència entre monuments esdevé cada vegada més dura. Ja no n'ha prou en deixar visitar unes parts, cal que, a més, existeixi un suport informatiu, fins i tot un espectacle audiovisual i un petit museu per mostrar determinats béns mobles. I per això són necessaris espais especialment condicionats a aquestes funcions, dels quals no disposem avui per avui.

Som una població privilegiada amb un monument arquitectònic de primer ordre, que no conservem com caldria i del que tampoc en treiem el rendiment possible. No n'hi ha prou en reivindicar el monestir, també s'ha de conèixer i sobretot s'ha d'estimar, ni que sigui com a símbol d'un passat comú, no solament nostre, sinó de tot el país.